

УДК 316.421:355

DOI

Угрин Ольга Георгіївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та соціальної психології,
Навчально-науковий інститут управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5811-2927>

Южека Роман Сергійович,

здобувач вищої освіти II курсу
освітнього ступеня «Магістр» навчальної групи I,
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
напрямку підготовки (спеціальності) 053 «Психологія»,
Навчально-науковий інститут управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ;
член Громадської організації «Спілка освітян України»,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6031-4182>

ЗНАЧЕННЯ АДАПТАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено вивченню процесу адаптації студентів в умовах воєнного стану в Україні. Автори розглядають, як військові дії та кризова ситуація впливають на здатність студентів адаптуватися до нових умов навчання та життя. В умовах війни адаптація студентів передбачає не лише інтеграцію в академічне середовище, а й збереження емоційної стабільності, подолання стресових ситуацій та ефективне управління часом, особливо в контексті онлайн-навчання.

Важливими аспектами адаптації є психологічна підтримка студентів, організація груп самопомогі та доступ до онлайн-ресурсів. Разом із цим розглядаються виклики, пов'язані з нестабільним доступом до навчальних матеріалів, перебоями з електропостачанням та Інтернет-зв'язком, а також необхідністю поєднувати навчання з волонтерською діяльністю або допомогою родині. Окрема увага приділяється соціальним і психологічним аспектам адаптації, зокрема важливості підтримки з боку педагогічного колективу та створення умов для збереження мотивації до навчання.

Попри ці труднощі студентська молодь демонструє значну стійкість і здатність до адаптації, активно долучаючись до соціальних ініціатив, що сприяють не лише збереженню наукового та культурного потенціалу країни, а й поліпшенню морального духу в суспільстві. У статті також підкреслюється важливість підтримки з боку університетів і держави для забезпечення успішної адаптації студентів та збереження їхнього потенціалу в умовах війни.

Обговорюється роль новітніх технологій у підтримці адаптації студентів, зокрема використання цифрових платформ для навчання та спілкування. Приділено увагу методам організації онлайн-навчання, що дають змогу студентам залишатися залученими та зберігати продуктивність в умовах обмежень. Аналізуються можливості для студентів брати участь у проєктах, спрямованих на підтримку постраждалих від війни, що дає їм змогу зберігати відчуття значущості та мети. Стаття також пропонує рекомендації щодо покращення умов для студентів в умовах війни, зокрема через удосконалення психологічної підтримки та адаптаційних програм на рівні університетів.

Ключові слова: адаптація студентів, вища освіта, психологічний процес, соціальні чинники, війна, бойові дії, навчання, соціальне середовище, стрес.

Uhryn Olha, Yuzheka Roman. THE MEANING OF ADAPTATION AND ITS IMPACT ON THE STUDENT MODEL IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

Abstract. *The article is dedicated to studying the adaptation process of students under martial law in Ukraine. The authors examine how military actions and the crisis situation affect students' ability to adapt to new conditions of learning and life. In a wartime context, student adaptation involves not only integration into the academic environment but also maintaining emotional stability, overcoming stressful situations, and effectively managing time, especially in the context of online education.*

The research shows that important aspects of adaptation include psychological support for students, the organization of self-help groups, and access to online resources. It also addresses challenges related to unstable access to learning materials, power outages, and internet connection issues, as well as the need to combine studies with volunteer activities or assisting families. Special attention is given to the social and psychological aspects of adaptation, particularly the importance of support from the teaching staff and creating conditions to maintain motivation for learning.

Despite these difficulties, the student community demonstrates considerable resilience and adaptability, actively engaging in social initiatives that contribute not only to preserving the scientific and cultural potential of the country but also to improving the morale of society. The article also emphasizes the importance of support from universities and the government in ensuring successful student adaptation and preserving their potential during wartime.

The article also discusses the role of modern technologies in supporting students' adaptation, particularly the use of digital platforms for learning and communication. Attention is given to methods of organizing online learning that allow students to remain engaged and maintain productivity under restrictions. Furthermore, the possibilities for students to participate in projects aimed at supporting those affected by the war are analyzed, helping them preserve a sense of significance and purpose. The article also offers recommendations for improving conditions for students in wartime, particularly through enhancing psychological support and adaptation programs at the university level.

Key words: *student adaptation, higher education, psychological process, social factors, war, combat actions, learning, social environment, stress.*

Вступ. Адаптація студентів у закладах вищої освіти є важливим психологічним процесом, який передбачає здатність молоді пристосовуватися до нових умов навчання та соціального середовища. У звичайних умовах адаптація включає в себе інтеграцію в академічне середовище, формування взаємин з однолітками, а також розвиток професійних та особистісних якостей. Однак в умовах воєнного стану в Україні цей процес набуває нових, часто складніших вимірів, що зумовлено особливими психологічними, соціальними та економічними чинниками.

Бойові дії в Україні, які тривають з 2014 р., а з початком повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р. переросли у справжню війну, суттєво змінили умови життя та навчання студентів. Молодь, яка переживає ці надзвичайні події, стикається з численними викликами, що виходять за межі звичайних академічних проблем.

Матеріали та методи. У процесі дослідження проблем адаптації студентів в умовах воєнного стану в Україні використовувалися

теоретичні методи. Вони включають аналіз наукової літератури та синтез наявних теорій і концепцій щодо психологічної адаптації, що дало змогу сформулювати основні поняття та визначити чинники, які впливають на процес адаптації студентської молоді. Також використовувався метод порівняння та узагальнення даних із різних джерел для створення цілісної картини психологічних аспектів адаптації в умовах сучасних змін.

Результати. Адаптація до умов війни стає не лише питанням успішності в навчанні, а й важливою частиною психологічної та соціальної стійкості студентів. Вони змушені не лише освоювати нові форми навчання, зокрема в умовах дистанційної освіти, а й пристосовуватися до зміни свого оточення, де постійно присутні загрози, стресові ситуації та непередбачуваність [1, с. 224].

Одним із головних аспектів адаптації в умовах війни є здатність студентів зберігати емоційну рівновагу. Постійні переживання, хвилювання за близьких, страх перед майбутнім можуть призводити до емоційного висна-

ження та зниження здатності до концентрації на навчанні.

Однак важливою умовою адаптації є вміння зберігати спокій і баланс, щоб не дозволити стресу чи тривозі повністю заволодіти собою. У таких умовах особливо важливо підтримувати мотивацію до навчання, знаходити нові джерела сили та інтересу до обраної спеціальності, незважаючи на всі труднощі, з якими стикаються студенти [2, с. 131].

Здатність активно долати стресові ситуації також є важливою частиною адаптаційного процесу. Студенти, які переживають війну, мають навчитися справлятися із ситуаціями, коли відсутність стабільності і регулярності, а також часті зміни в розкладі чи умовах навчання можуть стати джерелом додаткового стресу.

В умовах війни навчання може стати переривчастим або навіть тимчасово зупинитися, що ускладнює формування звичного режиму і знижує рівень успішності [3, с. 87].

Важливими складниками є підтримка з боку університетів, організація психологічних служб, онлайн-ресурсів для студентів, які допомагають упоратися з переживаннями та забезпечити належну емоційну підтримку.

Перше, що слід урахувати, – це безпосередній вплив воєнних дій на психоемоційний стан студентської молоді. Переживання особистих чи колективних утрат, перехід у режим повсякденного стресу, потреба в миттєвому реагуванні на критичні ситуації, такі як повітряні тривоги, бомбардування або евакуація, значно ускладнюють процес адаптації до навчального процесу [4, с. 156].

Адаптація в умовах воєнного стану вимагає від молоді високого рівня психологічної гнучкості та здатності до саморегуляції. Це означає, що студенти повинні навчитися ефективно управляти своїми емоціями, зберігати внутрішню стійкість перед обличчям небезпеки, а також адаптувати свої життєві цілі та цінності до нових умов. Залучення до таких практик, як медитація, фізичні вправи або різноманітні способи релаксації, допомагають студентам знижувати рівень стресу та тривоги [5, с. 117].

З іншого боку, війна спричиняє соціальні зміни, які також впливають на адаптацію студентів. Це стосується не тільки змін у навчальному процесі, а й змін у соціальних зв'язках, взаєминах з однокурсниками та викладачами. Переїзд до інших міст або країн часто позбавляє студентів соціальних контактів, які були важливими для їхнього емоційного добробуту до війни. Наявність таких порожнин у соціальному житті може призвести до почуття ізоляції та самотності, що негативно впливає на процес адаптації.

В умовах воєнного стану студентам в Україні стає значно складніше підтримувати стабільні академічні результати. Постійні зміни, непередбачуваність і фізичні чи емоційні навантаження створюють серйозні бар'єри для концентрації на навчанні. Багато студентів змушені поєднувати навчання з іншими важливими справами, такими як волонтерська діяльність, робота чи навіть участь у захисті країни. Це не тільки забирає значну частину часу, а й додає фізичних і психологічних навантажень, що значно ускладнює підтримку звичайного рівня академічної активності. Окрім того, необхідність допомагати своїм родинам, особливо в умовах війни, може призвести до того, що студентам доводиться відкладати навчання або пропускати заняття, щоб вирішити нагальні побутові питання [6, с. 162].

Наявність або відсутність доступу до основних ресурсів, таких як Інтернет, навчальні матеріали, електрика або навіть просто спокійне місце для занять, є ще одним важливим чинником, який суттєво ускладнює адаптацію студентів. В умовах бойових дій або постійних перебоїв з електропостачанням навчальний процес може ставати хаотичним і нерегулярним, що веде до втрати навчального часу та зниження якості освіти. Нестабільний доступ до Інтернету унеможливує участь в онлайн-заняттях, а відсутність базових умов для навчання, таких як належне освітлення, тепло чи тиша, значно знижує продуктивність студентів [7, с. 235].

Ці зовнішні чинники не лише заважають ефективно навчатися, а й створюють додат-

кове психоемоційне навантаження. Студенти, які стикаються з відсутністю стабільності, часто переживають додаткові стреси, що негативно позначається на їхній психологічній стійкості та загальному самопочутті. Важливо, щоб у таких умовах університети підтримували студентів, пропонуючи можливості для онлайн-навчання, надаючи доступ до необхідних ресурсів або психологічної допомоги, аби допомогти їм упоратися з труднощами та зберегти мотивацію до навчання [8, с. 211].

Особливо важливим є також питання психологічної підтримки. Студенти, які пережили травмуючі події, потребують не лише фізичної, а й психологічної допомоги. В умовах війни проблема психологічного здоров'я стає актуальною як ніколи, і наявність системи підтримки в навчальних закладах, зокрема психологічних консультацій та груп самопомоги, є важливим аспектом забезпечення успішної адаптації студентів.

Соціальна підтримка є важливим чинником, що допомагає студентам пережити цей складний період. Взаємодія з іншими людьми, обмін досвідом та підтримка однокурсників створюють основу для подолання психологічних бар'єрів та полегшують адаптацію. Це також сприяє розвитку колективізму та взаємної допомоги серед студентської молоді, що є важливою частиною процесу соціалізації в умовах кризових ситуацій [9, с. 112].

В умовах воєнного стану здатність студентів до самоуправління та організації власного часу стала важливим аспектом їхньої адаптації. Студенти вже не тільки мають справу з навчальним процесом, а й змушені балансувати між особистою безпекою, психологічним комфортом та ефективним використанням часу для здобуття освіти. В умовах війни, коли звичний розпорядок дня часто порушується через обстріли, перебої з електропостачанням або необхідність допомогти родині, студентам доводиться проявляти велику гнучкість і здатність до самостійної організації. Для багатьох навчання стало не просто питанням інтелектуальної діяльності, а й організацією нового способу життя, де важливо встигати

виконувати академічні завдання, при цьому не забуваючи про безпеку та психоемоційний стан [10, с. 21].

Здобуття освіти в таких умовах часто вимагає зміни звичних графіків і освоєння нових форм дистанційного навчання. Студенти мають навчитися працювати в онлайн-форматі, опановувати нові технології для комунікації з викладачами та одногрупниками, при цьому знаходячи час для волонтерської діяльності, допомоги родині чи навіть участі в оборонних ініціативах. Це поєднання академічних навантажень і соціальних обов'язків стає великим викликом для самоуправління, адже часто виникає необхідність перерозподілу часу, коригування планів на день або тиждень. Здатність ефективно організовувати свій час і адаптуватися до нових умов – це не лише важливий елемент навчального процесу, а й важливий навик для виживання і психологічної стійкості [11, с. 131].

Окрім того, поєднання навчальних завдань із волонтерською діяльністю або іншими соціальними ролями вимагає від студентів високого рівня самоконтролю та здатності до пріоритетизації завдань. Студенти повинні навчитися визначати, що є найбільш важливим у кожен конкретний момент часу, а що може почекати. Це вимагає не лише організаційних навичок, а й психологічної стійкості, оскільки без належного самоконтролю і здатності приймати важливі рішення, що стосуються власного часу, можна швидко втратити рівновагу і відчувати втому, стрес чи вигорання. У результаті самоуправління і організація часу стають основними інструментами для студентів, які прагнуть успішно адаптуватися до умов війни і продовжити навчання, незважаючи на складнощі, що виникають [12, с. 147].

Важливу роль у процесі адаптації студентів до умов воєнного стану відіграє підтримка з боку педагогічного колективу. У ці складні часи викладачі повинні не лише зберігати високий рівень професіоналізму та кваліфікації, а й проявляти емпатію, чуйність і розуміння до індивідуальних потреб своїх студентів. Війна створює величезне психологічне навантаження, тому підтримка з

боку викладачів стає критично важливою для забезпечення емоційного комфорту студентів. Емпатія виявляється в готовності зрозуміти труднощі, з якими стикаються студенти, а також у бажанні підтримати їх у складних ситуаціях, як на рівні навчального процесу, так і поза ним [13, с. 195].

Одним із ефективних способів підтримки є гнучкість у організації навчання. В умовах воєнного стану, коли студенти можуть бути змушені змінювати місце проживання або переживати психологічний стрес через бойові дії, можливість мати змінні графіки занять, скоригувати терміни виконання завдань чи пройти індивідуальні консультації з викладачами може значно полегшити їх навчання. Це дає змогу зберегти рівень академічної успішності без додаткового навантаження і стресу, що може виникати через незручний або нестабільний графік. Водночас адаптація до онлайн-формату навчання, забезпечення доступу до всіх необхідних навчальних матеріалів, надання альтернативних способів здачі завдань – усе це створює умови для того, щоб студенти могли зосередитися на навчанні без страху не встигнути або не справитися.

Підтримка педагогів в умовах війни стає важливою не лише для збереження академічного процесу, а й для психологічної підтримки студентів. Індивідуальний підхід, увага до особистих труднощів студентів і взаєморозуміння можуть значно знизити рівень стресу та допомогти студентам адаптуватися до нових умов. Усе це дає змогу зберегти їхню мотивацію до навчання і підвищити впевненість у своїх силах, що є необхідним складником успішного процесу адаптації в умовах війни [14, с. 167].

Не можна оминути і роль технологій у процесі адаптації. В умовах війни відбувається перехід до більш активного використання онлайн-платформ для навчання, що дає змогу студентам продовжувати освітній процес навіть у складних умовах. Однак використання цих технологій також створює нові виклики, такі як нестабільність Інтернет-з'язку, технічні проблеми або обмежений доступ до необхідних пристроїв.

Незважаючи на всі труднощі, українська студентська молодь в умовах війни демонструє вражаючу стійкість та здатність адаптуватися до нових обставин. Відсутність стабільності, постійна загроза та непередбачуваність, які супроводжують повномасштабний конфлікт, не лише ставлять студентів у складні умови для здобуття освіти, а й випробовують їхні сили духу і здатність справлятися зі стресами. Проте попри ці труднощі багато молодих людей не лише продовжують навчання, а й активно долучаються до волонтерської діяльності. Вони займаються допомогою пораненим, організовують збори коштів для армії, активно підтримують людей, які постраждали від бойових дій, і допомагають відновлювати зруйновані інфраструктури [15, с. 382].

Окрім безпосередньої допомоги, українська студентська молодь організовує культурні та освітні ініціативи, які мають не лише практичний, а й моральний вплив. Це можуть бути благодійні акції, онлайн-курси, лекції, виставки та інші події, що сприяють підтримці морального духу як серед своїх однолітків, так і в ширшому суспільстві. Студенти демонструють великий рівень соціальної відповідальності, прагнучи не тільки зберегти науковий та культурний потенціал країни, а й зміцнити його через створення нових можливостей для освіти та культурного обміну навіть в умовах війни. Такі ініціативи не лише допомагають відновити відчуття спільної мети, а й служать своєрідним антистресовим механізмом, що підтримує студентів у ці важкі часи [16, с. 290].

Із погляду держави та вищих навчальних закладів важливо розуміти, що адаптація студентів в умовах війни – це не лише питання індивідуального психологічного благополуччя, а й соціальної стабільності на рівні всієї нації. Студентська молодь є важливим ресурсом для майбутнього країни, тому інвестування в їх підтримку та адаптацію в умовах кризи має стати пріоритетним завданням як на рівні освітніх установ, так і на державному рівні [17, с. 109].

Висновки. Таким чином, в умовах війни адаптація студентів до нових реалій навчання

та життя стала значно складнішою через постійні стресові ситуації, психологічні та соціальні виклики. Водночас цей процес є важливим для збереження психологічної стійкості та розвитку молоді, що стикається з непередбачуваними змінами та труднощами. Основними аспектами адаптації є здатність студентів зберігати емоційну рівновагу, активно долати стрес, а також адаптуватися до нових форматів навчання, таких як дистанційне навчання. У цьому контексті важливу роль відіграє підтримка з боку університетів, зокрема організація психологічних служб та онлайн-ресурсів, що допомагають зберігати мотивацію до навчання.

Складність адаптаційного процесу зумовлена також необхідністю поєднання навчальних зобов'язань з іншими важливими соціальними ролями, такими як волонтерство та допомога родині, що значно збільшує навантаження на студентів. Окрім того, нестабільність доступу до навчальних ресурсів, перебої з електропостачанням і проблеми з Інтернет-

зв'язком створюють додаткові бар'єри для ефективного навчання.

Важливим елементом є психологічна підтримка студентів, адже війна залишає глибокий слід на психоемоційному стані молоді. Тому необхідність організації спеціалізованих консультацій та груп самопомогі в навчальних закладах є ключовим чинником успішної адаптації студентів. Водночас соціальна підтримка, активна взаємодія серед студентів та створення спільнот є важливими для забезпечення соціальної стабільності в умовах кризи.

Попри всі труднощі українська студентська молодь демонструє вражаючу стійкість, зберігаючи інтерес до навчання та активно долучаючись до соціальних ініціатив. Це свідчить про велику внутрішню силу та відповідальність студентів перед майбутнім країни. У таких умовах підтримка з боку університетів і держави стає критично важливою для забезпечення успішної адаптації та збереження наукового та культурного потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Тимків Л. Психологічна підтримка студентів в освітньому процесі під час війни. *Міжнародний проєкт як одна з активних форм підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності*. 2022. № 9. С. 222–230.
2. Поліщук В. М. Соціальна психологія : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2021. 271 с.
3. Сурякова М. В., Панфілова Г. Б., Склянська О. В. Соціальна психологія (з основами соціально-психологічного тренінгу) : навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т.К., 2021. 150 с.
4. Чугай О. Ю. Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі. *Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції* : тези доп. міжнар. наук.-метод. конф., НТУУ КПІ, 14 січня 2015 р. Київ, 2015. С. 154–158.
5. Атаманчук Н. М. Адаптація студентів-першокурсників до навчання у закладах вищої освіти за допомогою психологічних артпрактик. *Проблеми мотивації особистості в сучасному освітньому просторі* : колективна монографія / наук. ред. Л. В. Герасименко, В. Ф. Моргун. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2020. С. 110–128.
6. Бохонкова Ю. О. Соціально-психологічна адаптація першокурсників до умов вищих навчальних закладів : монографія. Луганськ, 2011. 199 с.
7. Блажівський М.І. Дефініція категорії «адаптація» у сучасній психології. *Науковий вісник ЛУВС. Серія «Психологія»*. 2018. Вип. 2. С. 233–241.
8. Глівінська О., Мирончук Н. Особливості адаптації студентів перших курсів до навчання у ВНЗ. *Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти* : збірник наукових праць. Житомир, 2015. С. 209–215.
9. Буяльська Т. Б. Теоретичні та практичні аспекти роботи кураторів з адаптації студентів першого курсу в умовах вищого навчального закладу. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2008. № 5. С. 105–112.
10. Герасимова І. В. Механізми адаптаційних процесів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. Вип. 7. С. 15–24.
11. Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді : монографія / М. Михальченко (кер.) та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 211 с.

12. Староста В. І. (Не) змішане навчання у вищій школі: погляди учасників освітнього процесу щодо (не) змішування. *Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету*. 2022. Вип. 12. С. 133–153.
13. Соціальна психологія : навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 595 с.
14. Тітова Т., Крикля К. Психологічний супровід адаптації першокурсників до навчання у виші. *Психологія і особистість*. 2018. № 1(13). С. 161–170.
15. Терлецька Л. Г. Психологія і психодіагностика : підручник. Київ : Слово, 2015. 605 с.
16. Мушкевич М. І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. Т. XIII. Ч. 1. С. 287–294.
17. Мазоха І. С. Психологічні особливості навчального стресу студентів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2015. № 33. С. 107–110.

References:

1. Tymkiv, L. (2022). Psykholohichna pidtrymka studentiv v osvitnomu protsesi pid chas viyny [Psychological Support for Students in the Educational Process During Wartime]. *Mizhnarodnyi proiekt yak odna z aktivnykh form pidhotovky maibutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv do profesynoi diyal'nosti*. № 9, 222–230 [in Ukrainian].
2. Polishchuk, V. M. (2021). *Sotsial'na psykholohiya [Social Psycholog]*. Sumy: Universytets'ka knyha (Ukrayina) [in Ukrainian].
3. Suryakova, M. V., Panfilova, H. B., & Sklyanska, O. V. (2021). *Sotsial'na psykholohiya (z osnovamy sotsial'no-psykholohichnoho treninhu) [Social Psychology (with the basics of social-psychological training)]*. Dnipro : Seredniak T.K. [in Ukrainian].
4. Chuhai, O. Yu. (2015). Zmishane abo hibryдне navchannya yak transformatsiya tradytsiynoi osvithoi modeli [Blended or Hybrid Learning as a Transformation of the Traditional Educational Model]. *Novitni osvithi tekhnolohii v konteksti yevrointehratsii: tezy dop. mizhnar. nauk.-metod. konf.*, NTTUU KPI, 14 sich. r. Kyiv, (pp. 154–158) [in Ukrainian].
5. Atamanchuk, N. M. (2020). Adaptatsiya studentiv-pershokursnykiv do navchannya u zakladakh vyshchoi osvityi za dopomohoyu psykholohichnykh art-praktyk [Adaptation of First-Year Students to Learning in Higher Education Institutions through Psychological Art Practices]. *Problemy motyvatsii osobystosti v suchasnomu osvithomu prostori: kolektyvna monohrafiya nauk*. red. L. V. Herasymenko, V. F. Morgun. Kremenichuk: PP Shcherbatykh O. V. [in Ukrainian].
6. Bokhonkova, Yu. O. (2011). *Sotsial'no-psykholohichna adaptatsiya pershokursnykiv do umov vyshchychkh navchal'nykh zakladiv [Social-Psychological Adaptation of First-Year Students to the Conditions of Higher Education Institutions]*. Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia. Luhansk [in Ukrainian].
7. Blazhivskiyi, M. I. (2018). Definiatsiya kathegorii “adaptatsiya” u suchasniy psykholohii [Definition of the Category “Adaptation” in Modern Psychology]. *Naukovyi visnyk LUVS. Seriya psykholohiya*. Vyp. 2. (pp. 233–241) [in Ukrainian].
8. Hlyvinska, O., & Myronchuk, N. (2015). Osoblyvosti adaptatsii studentiv pershykh kursiv do navchannya u VNZ [Specifics of First-Year Students' Adaptation to Learning in Higher Education Institutions]. *Profesijna pidhotovka fakhivtsiv u systemi neperevnoi osviti: zbirnyk naukovykh prats*. Zhytomyr, (pp. 209–215) [in Ukrainian].
9. Buyals'ka, T. B. (2008). Teoretychni ta praktychni aspekty roboty kuratoriv z adaptatsii studentiv pershoho kursu v umovakh vyshchogo navchal'nogo zakladu [Theoretical and Practical Aspects of Curators' Work on First-Year Students' Adaptation in Higher Education Institutions]. *Visnyk Vinnyts'koho politekhnichnoho institutu*. 5, 105–112 [in Ukrainian].
10. Herasymova, I. V. (2017). Mekhanizmy adaptatsiinykh protsesiv [Mechanisms of Adaptation Processes]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya Pedagogichni nauky*, 7, 15–24 [in Ukrainian].
11. Mykhailchenko, M. (2012). Vyshcha shkola yak sotsial'nyi instytut i mekhanizm sotsializatsii molodi [Higher Education as a Social Institution and Mechanism of Youth Socialization]. *Pedahohichna dumka*. M. Mykhailchenko (kerivnyk) ta in. Kyiv [in Ukrainian].
12. Starosta, V. I. (2022). (Ne) zmishane navchannya u vyshchii shkoli: pohliady uchasnykiv osvithoho protsesu shchodo (ne) zmishuvannya [(Non) Blended Learning in Higher Education: Views of Participants in the Educational Process on (Non) Blending]. *Elektronne naukove fakhove vydannya: “Vidkryte osvithne E-sередovyshe suchasnoho universytetu”*, 12, 133–153 [in Ukrainian].
13. *Sotsial'na psykholohiya* (2024). [Social Psychology] navch. posib. dlya zdobuvachiv stupenya bakalavra. KPI im. Ihorya Sikors'koho. 2-he vyd., pererob. i dop. Kyiv: KPI im. Ihorya Sikors'koho [in Ukrainian].

14. Titova, T., & Kryklya, K. (2018). Psykholohichniy suprovid adaptatsii pershokursnykiv do navchannya u vyshi [Psychological Support for First-Year Students' Adaptation to University Learning]. *Psykholojiya i osobystist'*, 1 (13), 161–170 [in Ukrainian].
15. Terlets'ka, L. H. (2015). *Psykholojiya i psykhodiahnostyka* [Psychology and Psychodiagnostics]. VNZ. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
16. Mushkevych, M. I. (2011). Ponjattia suprovodu u suchasnii psykhologichnii nauksi [The Concept of Support in Modern Psychological Science]. *Problemy zahal'noi ta pedahohichnoi psykhologii: zb. nauk. pr.* In-tyt psykhologii im. H. S. Kostyuka APN Ukrainy: za red. S.D. Maksymenka. Kyiv, T. XIII. Ch. 1. (pp. 287–294) [in Ukrainian].
17. Mazokha, I. S. (2015). Psykholohichni osoblyvosti navchal'noho stresu studentiv [Psychological Features of Academic Stress in Students]. *Naukovyi visnyk Izmail'koho derzhavnoho humanitarnogo universytetu*, 33, 107–110 [in Ukrainian].